

Lausunto

14.2.2025

Oikeusministeriö

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö koskien Ahvenanmaa-työryhmän 2023 mietintöä; Selvitys eräistä Ahvenanmaan itsehallinnon kehittämiseen liittyvistä kysymyksenasetteluista

Oikeusministeriö on pyytänyt valtiovarainministeriön lausuntoa koskien Ahvenanmaa-työryhmän toista mietintöä koskien eräitä työryhmän toimeksiantoon sisältyneitä arviointi- ja selvitystehtäviä. Mietinnössä käsitellään uuden itsehallintolain uudistamistyön yhteydessä esiin nostettuja kysymyksiä, jotka koskevat perustuslain ja itsehallintolain suhdetta, valtakunnan tehtävien siirtämistä Ahvenanmaan viranomaisille ja päinvastoin sekä valtakunnan lainsäädännön soveltamista, Ahvenanmaan maaherraa ja tämän nimittämistä, eräitä itsehallintolain kielisäännöksiä sekä maakuntapäivien ja eduskunnan välistä toimivallanjakoa poikkeusoloissa.

Mietinnössä esitetään joitakin vaihtoehtoisia ratkaisuja edellä mainittuihin kysymyksiin. Ne edellyttävät tarkempaa vaikutusarviointia. Lausunnonantajia on pyydetty kommentoimaan etenkin niitä ratkaisuvaihtoehtoja, jotka käyvät Ahvenanmaa-työryhmän 2023 mietinnöstä ilmi.

Valtiovarainministeriön näkemykset**2.3 Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisten valtakunnalliset tehtävät**

Valtakunnan tehtävien hoitaminen Ahvenanmaalla toimivissa viranomaisissa

Mietinnön sivuilla 63-65 on ehdotettu tiettyjä sopimusasetuksia koskevaa koontisäännöstä. Valtiovarainministeriö pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa käydään tarkemmin läpi nyt mainittu ratkaisuvaihtoehto sekä säännösluonnos yhteisestä hallinnosta (s. 64-65) nimenomaan pitkäkestoisten yhteistyörakenteiden ja muutostilanteessa korvaavien järjestelyjen valmistelun turvaamiseksi. Valtiovarainministeriön hallinnonalalla toimivalla Ahvenanmaan valtionvirastolla, jäljempänä valtionvirasto, on velvollisuus huolehtia

toimivaltansa rajoissa Ahvenanmaan maakunnan alueella varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävistä. Lisäksi maaherran tehtävistä on säädetty poikkeusoloihin varautumista koskevien tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaan maakunnassa annetussa sopimusasetuksessa (900/2000).

2.B) Yksipuolisen irtisanomisen rajoittaminen eräissä tapauksissa

Työryhmämietinnössä käsitellään sopimusasetuksen irtisanomiseen liittyviä tilanteita ja mietinnössä ehdotetaan, että mahdollisuus irtisanoa sopimusasetus säilyisi pääsääntönä. Yksipuolinen irtisanomismahdollisuus ei kuitenkaan eräissä tapauksissa vastaa ajan vaatimuksia kattavasta ja selkeästä viranomaistoimivallasta, jossa on tarve osapuolten välillä jatkuvaan ratkaisukeskeiseen viranomaisyhteistyöhön.

Valtiovarainministeriö katsoo, että mietinnössä esitettyä ratkaisuvaihtoehtoa 2.B.2) tiettyjen asetusten irtisanomismahdollisuuden rajoittamisesta olisi hyvä selvittää uuden itsehallintolain jatkotyössä.

2.5.2 Eräät Ahvenanmaan maakunnan tai kuntien kustannukset

Kuten mietinnössä todetaan, sääntelee maakunnan taloutta koskeva luku yksityiskohtaisesti itsehallintolaissa itsehallintoviranomaisille tarjottavia korvauksia. On kuitenkin ilmennyt tarvetta lisäsäännökselle, joka eräissä tapauksissa mahdollistaisi korvattavuuden tämän lisäksi. Tämän osalta mietinnössä esitetään kaksi ratkaisuvaihtoehtoa.

Valtiovarainministeriö katsoo, että mietinnössä esitetty ratkaisuvaihtoehto 1 olisi oikeudellisesti haastava muotoilla siihen sisältyvästä poliittisen yhteisymmärryksen oletuksesta johtuen.

Valtiovarainministeriö pitää ratkaisuvaihtoehtoa 2 koskien eräitä Ahvenanmaan maakunnan tai kuntien kustannusten korvaamista parempana ratkaisuvaihtoehtona. Ratkaisuvaihtoehto 2 vastaa paremmin nykyisiä päätöksentekoprosesseja, jotka vaativat normipohjaa ja perustuvat eduskunnan budjettivaltaan.

Valtiovarainministeriö yhtyy näkemykseen, että Ahvenanmaan valtuuskunnan rooli on kiistaton.

Valtiovarainministeriö katsoo, että jatkovalmistelussa on syytä tarkastella itsehallintolain 46 §:n mukaista Ahvenanmaan maakunnalle maksettavaa tasoitusta huomioiden vuoden 2023 tasoitus pohjaan vaikuttanut merkittävä erä siirtyvien määrärahojen peruutuksia ja sen aiheuttama poikkeuksellisen suuri tasoitus Ahvenanmaalle.

3 Ahvenanmaan maaherraa koskevat säännökset

Mietinnössä on ehdotettu maaherran erityisiin kelpoisuusvaatimuksiin muutoksia. Mietinnössä ei todeta selkeästi, onko siinä ehdotettujen muutoksien tarkoituksena, että maaherra hoitaisi ainoastaan Ahvenanmaan itsehallintolaissa (1144/1991), jäljempänä *itsehallintolaki*, maaherralle säädettyjä tehtäviä vai nykytilan säilyttäminen, jonka perusteella maaherra toimisi valtion-

viraston päällikkönä sekä hoitaisi myös itsehallintolaissa maaherralle säädettyjä tehtäviä. Valtiovarainministeriö pitää ensisijaisesti parhaimpana ratkaisua, että oikeustila säilyisi voimassa olevan sääntelyn mukaisena, ottaen myös huomioon valmistelussa olevan valtion aluehallintouudistusta koskevan lainsäädännön, jossa ehdotetaan säädettäväksi laki Ahvenanmaan valti-onvirastosta ja jonka päällikkönä toimisi maaherra. Valtiovarainministeriö pitää sinänsä mietinnössä esitetyn mukaisesti hyvänä lähtökohtana, että maaherran virkaa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädettäisiin itsehallintolaissa. Valtiovarainministeriö ei kuitenkaan pidä mahdollisena, että valtion virkamieslakiin (750/1994), jäljempänä *virkamieslaki*, tulisi maaherraa koskevia säännöksiä.

Mikäli mietinnössä ehdotettujen muutoksien lähtökohtana olisi, että maaherra jatkossa hoitaisi vain itsehallintolaissa säädettyjä tehtäviä, eivät maaherralle itsehallintolaissa säädetyt erityiset kelpoisuusvaatimukset ole valtiovarainministeriön toimialan näkökulmasta merkityksellisiä, koska Ahvenanmaan itsehallintoa koskevat asiat kuuluvat valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) 14 §:n 6 kohdan perusteella oikeusministeriölle. Tässä vaihtoehdossa on kuitenkin tarkasteltava myös valtionvirastolain viraston päällikköä koskevia säännöksiä.

Mikäli maaherra toimisi jatkossakin valtionviraston päällikkönä, ei valtiovarainministeriö pidä mietinnössä ehdotettuja muutoksia maaherran erityisiin kelpoisuusvaatimuksiin kannatettavina ja perusteltuina, mikäli niiden tarkoituksena on sulkea pois virkamieslain yleisten kelpoisuusvaatimuksien ja virkamieslain 8 §:n 2 momentissa säädettyjen valtionhallinnon ylimmän virkamiesjohdon erityisten kelpoisuusvaatimuksien soveltaminen. On kuitenkin huomattava, että maaherran viralle itsehallintolaissa säädettyjä erityisiä kelpoisuusvaatimuksia sovelletaan maaherran virkaa täytettäessä rinnakkain virkamieslain yleisten ja valtionhallinnon ylimmän virkamiesjohdon erityisten kelpoisuusvaatimuksien kanssa. Tästä syystä maaherran viralle itsehallintolaissa säädetyt erityiset kelpoisuusvaatimukset tulisivat olla sopusoinnussa virkamieslain säännösten kanssa.

Virkamieslain yleisillä kelpoisuusvaatimuksilla ja valtionhallinnon ylimmän virkamiesjohdon erityisien kelpoisuusvaatimuksien yhtenä tavoitteena on varmistaa nimitettävän henkilön kyvykkyys mutta myös tietotaidollinen osaaminen suhteessa johdettavana olevan viraston asemaan ja tehtäviin nähden. On huomattava, että viraston päällikkö viime kädessä vastaa viraston toiminnan lainmukaisuudesta ja siitä, että viraston toiminnassa noudatetaan virkatoimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä. Viraston päällikön osaamispuutteet voivat heijastua ongelmallisina tilanteina suhteessa valtionviraston asiakkaisiin ja heidän perusoikeuksiinsa nähden. Viraston päällikön osaamispuutteet voivat johtaa ongelmallisiin tilanteisiin myös valtionviraston muuhun henkilöstöön nähden. Edellä todettu huomioiden valtiovarainministeriö pitää mietinnön s. 75-77 ehdotetuista vaihtoehdoista vaihtoehtoa ¹ mahdollisena, mikäli sen tarkoituksena on, että maaherran virkaa täytettäessä sovellettaisiin virkamieslain yleisiä ja erityisiä kelpoisuusvaatimuksia.

¹ Mietinnön s. 77 olevassa vaihtoehdossa 2 on ilmeisesti tahaton kirjoitusvirhe, kun siinä todetaan, että ... menettelystä säädetään valtion ylimmästä johtoa koskevassa valtakuunnanlainsäädännössä. Ilmeisesti siinä pitäisi lukea, että ... menettelystä

Valtiosihteeri kansliapäällikkönä

Juha Majanen

Osastopäällikkö, budjettipäällikkö

Mika Niemelä

Jakelu: OM/Groop

Tiedoksi: VKO/Tuomainen, VO/Kjellberg

säädetään valtion ylintä virkamiesjohtoa koskevassa valtakunnanlainsäädännössä. Valtakunnanlainsäädäntö voitaneen avata pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa, että tällä viittauksella tarkoitetaan valtion virkamieslakia ja sen 8 §:n 2 momentissa säädettyjä erityisiä kelpoisuusvaatimuksia.